

положення: «Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. Жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова. Цензура заборонена. Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України» (ст. 15 Конституції України). Наприклад, досить шик оре коло суддів свого часу брали участь в обговоренні проекту Кодексу суддівської етики, який був затверджений самими ж суддями, а саме XI з'їздом суддів України 22 лютого 2013 року. В той же час, така демократія щодо вільного виловлювання думок має обмежений характер в т.зв. «позакорпоративній» діяльності судді, наприклад, в процесі судової діяльності, обмеження на публічне висловлювання щодо тієї чи іншої політичної сили.

Ковальчук І.С.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів,
кандидат юридичних наук*

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Правові системи багатьох країн світу передбачають низку механізмів надання безоплатної правової допомоги. Конституція України як найвищий законодавчий акт країни закріплює право кожного на отримання безоплатної правової допомоги у випадках передбачених законом. Сьогодні мова йде про необхідність функціонування цілісної ефективної системи безоплатної правової допомоги.

Ст. 6 Європейської конвенції про права людини гарантує кожному право на справедливий і публічний розгляд його справи судом упродовж розумного строку, як у разі кримінального обвинувачення, так і у випадку спору щодо прав і обов'язків цивільного характеру. Отже, держави мають забезпечувати належну правову допомогу всім, хто не може забезпечити її самотужки. Хартія основних прав у Європейському Союзі також передбачає, що «безоплатна правова допомога надається тим, кому бракує достатніх засобів, у мірі, в якій така допомога необхідна для забезпечення ефективного доступу до правосуддя».

Європейський Суд вказав на три чинники, які належить брати до уваги: серйозність правопорушення і тяжкість можливого покарання; складність справи; соціальний статус та особливі обставини обвинуваченого.

У деяких правових системах, наприклад у Великобританії, питання про призначення правової допомоги в кримінальних справах вирішують суди. У Південній Африці та Нідерландах, рішення приймається спеціальним урядовим органом, заснованим для управління процесом надання правової допомоги. У США існують дві системи: суди приймають рішення

ня у кримінальних справах, а некомерційні юридичні організації приймають рішення у справах цивільних.

У більшості демократичних зарубіжних країн вважається необхідним надавати безоплатну правову допомогу особам, які не в змозі дозволити собі адвоката до суду чи під час суду. Ненадання подібної допомоги дорівнювало би позбавленню таких осіб доступу до правосуддя або завдавало би удару по їх інтересам у разі судового розгляду справ, іншими сторонами, в яких виступають заможні люди або державні органи. Це порушувало би принцип рівності перед законом, якого вимагає верховенство права.

Різні країни (включаючи країни ЄС) мають певні відмінності в заходах, функціонуванні та управлінні системами безоплатної правової допомоги.

За категоріями справ, у яких надається безоплатна правова допомога, можна виокремити групу країн, у яких безоплатна правова допомога надається лише у кримінальних справах, і групу країн, у яких законодавство визначає обов'язок надавати безоплатну правову допомогу і в інших категоріях справ. Так, обов'язок надавати безоплатну правову допомогу лише у кримінальних справах законодавець покладає на відповідних суб'єктів в Азербайджані, Вірменії, Узбекистані, Киргизії, Україні, Туркменістані. Серед країн, у яких правова допомога надається не лише у кримінальних, але й у цивільних та адміністративних справах, – Казахстан, Росія, Беларусь, Молдова, Естонія, Таджикистан, Литва, Латвія, Грузія.

З погляду суб'єктів надання безоплатної правової допомоги країни можна поділити за таким критерієм: чи зобов'язані її надавати лише адвокати або ж до її надання допускаються інші особи. Лише адвокати надають безоплатну правову допомогу в Казахстані, Беларусі, Естонії, Азербайджані, Вірменії й Узбекистані. В інших країнах до надання безоплатної правової допомоги допускаються інші суб'єкти. У Молдові ж окрім юристів і громадських об'єднань надання первинної правової допомоги здійснюють і параюристи – особи, які мають неповну юридичну освіту.

Повертаючись до категорій справ, у яких надається безоплатна правова допомога, слід детальніше зупинитися на досвіді країн, у яких така допомога надається не лише у кримінальних, але й в окремих цивільних та адміністративних справах (Казахстан, Росія, Беларусь, Молдова, Естонія, Таджикистан, Литва, Латвія, Грузія).

У цих країнах створено окремий орган, що здійснює управління наданням безоплатної правової допомоги. У Молдові це Національна рада з гарантованої державою юридичної допомоги, у Литві – Координаційна рада з питань гарантованої державою правової допомоги, у Латвії – Управління безоплатної юридичної допомоги, у Грузії – Служба юридичної допомоги. Лише в Естонії не створено окремий орган управління наданням безоплатної правової допомоги, а розподілено обов'язки з управління на-

данням безоплатної правової допомоги між міністерствами юстиції, фінансів, Колегією адвокатів, керівництвом адвокатських контор. Причому з прийняттям Закону роль Колегії адвокатів в Естонії зросла, а суди, прокуратура та органи слідства є органами, що приймають рішення про необхідність надання безоплатної юридичної допомоги.

Законодавство всіх цих країн визначає, що фінансування безоплатної правової допомоги здійснюється з державного бюджету, проте крім коштів державного бюджету з цією метою можуть використовуватися дозволені законодавством інші кошти.

Не зайвим було б і обов'язкове ведення реєстру правової допомоги, яке згадується в Законі Латвійської Республіки «Про державну правову допомогу». Так, у цьому реєстрі мають фіксуватися всі заяви про надання та обсяг правової допомоги, інформація про відхилення заяв, відомості про осіб, яким надана допомога, та осіб, які її надали. Адже зазначена інформація необхідна для формування бюджету та політики у цій сфері.

У свою чергу, прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» є вагомим кроком до виконання Україною її міжнародних зобов'язань у сфері прав людини та запровадження європейських стандартів у сфері надання правової допомоги широкому колу осіб та забезпечення доступу до правосуддя.

Ніндіпова В.І.

*Національна академія прокуратури України,
начальник відділу досліджень проблем злочинності у сфері захисту
конституційних прав і свобод людини і громадянина,
державний радник юстиції 3 класу*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАГЛЯДУ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ І ЗАСТОСУВАННЯМ ЗАКОНІВ У СФЕРІ ОПЛАТИ ПРАЦІ: ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ

Під «правовим регулюванням» у юридичній літературі розуміють владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення охорони і розвитку, що здійснюється державою за допомогою всіх юридичних засобів (Рабінович П. М. Основи загальної теорії держави і права, 1995, с. 151), впорядкування суспільних відносин за допомогою норм права та інших правових засобів (Черданцев А. Ф. Теория государства и права, 2001, с. 342) чи сукупність різноманітних форм, засобів юридичного впливу держави на поведінку учасників суспільних відносин, які здійснюються в інтересах усього суспільства, колективу чи особистості, шляхом проголошення їх прав та обов'язків, встановлених дозволів і заборон, затвердження певних правових актів з метою підпорядкувати поведінку окремих суб'єктів встановленому в суспільстві порядку (Горшенев